



การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องสถาบันสงฆ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย ของพระนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

Social Movements for Sangha Institution Protection through Social Media by Academic Monks in Thai Buddhist Universities

¹ประทีป พีชทองหลาง, ²พระมหานรินทร์ สุรปณฺโญ, และ ³ปัญญา คล้ายเดช

¹Prateep Peuchthonglang, ²PhramahaNarin Surapañño and ³Panya Klaydesh

¹คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

¹Faculty of Business Administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna

^{2,3}วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{2,3}Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author E-mail: Khun_jedrin@hotmail.com

Received July 22, 2026; Revised July 28, 2026; Accepted: August 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสถาบันสงฆ์ของพระนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย 2) เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบการเคลื่อนไหวผ่านสื่อโซเชียลมีเดียของพระนักวิชาการ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมและเป็นแนวปฏิบัติที่ดี งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีตามการออกแบบเชิงอธิบายตามลำดับ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากพระนักวิชาการผู้ใช้โซเชียลมีเดียในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 145 รูป จากประชากรเป้าหมาย 220 รูป คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 65.91 และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 รูป ผลการวิจัยพบว่า 1. พระนักวิชาการรับรู้ภัยคุกคามเชิงสัญลักษณ์ต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การประพาดิณวินัยและการบิดเบือนหลักธรรม ว่ารุนแรงกว่าภัยเชิงวัตถุอย่างมีนัยสำคัญ แต่การรับรู้บทบาทของตนเองในการปกป้องสถาบันกลับต่ำกว่าการรับรู้ปัญหาอย่างชัดเจน 2. รูปแบบการเคลื่อนไหวที่ปรากฏจริงเป็นไปในเชิงรับและเชิงป้องกันมากกว่าเชิงรุกและเชิงเครือข่าย โดยกลยุทธ์ที่ปฏิบัติมากที่สุดคือการตอบสนองต่อกระแสข่าวอย่างรวดเร็วภายใต้กรอบสัมมาวาจา 3. พระนักวิชาการเห็นด้วยอย่างมากกับการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเพื่อรองรับการเคลื่อนไหวในอนาคต แม้ปัจจุบันจะเคลื่อนไหวแบบป้องกันก็ตาม จากข้อค้นพบดังกล่าว บทความเสนอกรอบโมเดลใหม่ คือ การเคลื่อนไหวดิจิทัลเพื่อปกป้องพระศาสนา ซึ่งเสนอว่าจริยธรรมพุทธทำหน้าที่เป็นธรรมกรงที่แทรกตัวอยู่ระหว่างแรงขับเคลื่อนจากความรับผิดชอบเชิงสถาบันกับการกระทำทุกครั้งของผู้กระทำการ มากกว่าเป็นเพียงบริบททางวัฒนธรรมที่ห่อหุ้มการเคลื่อนไหวไว้จากภายนอก โดยมีสัปปุริสธรรมเจ็ดประการทำหน้าที่เป็นไวยากรณ์ที่กำกับรูปแบบ เนื้อหา และจังหวะเวลาของการสื่อสาร บทความปิดท้ายด้วย



ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติต่อคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการยกระดับการเคลื่อนไหวจากความริเริ่มส่วนบุคคลสู่โครงสร้างสนับสนุนเชิงสถาบัน

คำสำคัญ: สัปปริสธรรม; ธรรมกรอง; การเคลื่อนไหวดิจิทัลเพื่อปกป้องพระศาสนา; สังคมวิทยาพุทธ; พระนักวิชาการ

Abstract

This research article has the following objectives: 1) to study the problems and activism roles of scholar-monks in protecting the Sangha institution in Thai Buddhist universities, 2) to study the characteristics and patterns of scholar-monks' activism through social media, and 3) to propose appropriate guidelines and good practices for promoting such activism. This research employed a sequential explanatory mixed-methods design, gathering quantitative data from 145 scholar-monks who use social media at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, out of a target population of 220 (a 65.91 percent response rate), and qualitative data from in-depth interviews with nine key informants. The findings show that: 1. Scholar-monks perceive symbolic threats to the Dhamma-Vinaya, such as monastic misconduct and doctrinal distortion, as significantly more severe than material threats, yet their confidence in their own protective role lags markedly behind their awareness of the threat. 2. Their observed activism remains reactive and individual rather than proactive and networked, with the most-practiced strategy being rapid response to news trends framed within right speech (*sammāṇvācā*). 3. Scholar-monks strongly agree that institutional mechanisms should be established to support future activism, despite currently acting individually. Building on these findings, the article proposes a new conceptual framework, *Sāsa*na-Protective Digital Activism, which argues that Buddhist ethics function as a Dhamma Filter interposed between institutional mobilizing drivers and every act of the actor, rather than as an external cultural context surrounding activism, with the sevenfold Sappurisa-dhamma operating as the grammar governing the form, content, and timing of communication. The article closes with policy and practical recommendations for the Sangha and Buddhist universities to elevate this activism from individual initiative to institutional support structures.

Keywords: Sappurisa-dhamma; Dhamma Filter; *Sāsa*na-Protective Digital Activism; Buddhist Sociology; Scholar-Monks



บทนำ

พระวินัยปิฎกบันทึกพระดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสแก่พระสาวกรุ่นแรกก่อนส่งออกประกาศพระศาสนาไว้อย่างเรียบง่ายแต่ทรงพลัง คือให้จาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การสื่อสารกับสังคมจึงฝังรากอยู่ในพันธกิจของพระพุทธศาสนาตั้งแต่วันแรก มิใช่ภารกิจที่แทรกเข้ามาในยุคหลัง นันทนา นันทวโรภาส (2558, หน้า 114) อธิบายว่าการสื่อสารทางการเมืองคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในทุกรูปแบบ ขณะที่สุรพล สุธะพรหม (2562) ย้ำว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สื่อสารธรรมเพื่อคลี่คลายความทุกข์ของผู้คน แม้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรงก็ต้องทำหน้าที่เป็นสติปัญญาให้แก่สังคม กิรวิทย์ กิตติยาศิย (2556) ยังชี้ว่าพระภิกษุสามเณรเป็นพลเมืองกลุ่มที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพมากที่สุดทั้งทางกฎหมายและทางสังคม แต่พระธรรมวินัยเองมิได้ห้ามการแสดงออกทางการเมือง เพียงกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าต้องยึดประโยชน์ของคนหมู่มากและดำรงตนเป็นกลางบนฐานของธรรม พระนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจึงยืนอยู่บนตำแหน่งที่แหลมคมเป็นพิเศษ ถือครองทั้งความชอบธรรมทางศีลธรรมของสมณะและเครื่องมือทางปัญญาของนักวิชาการไว้พร้อมกันในคนคนเดียว

เมื่อพื้นที่การสื่อสารเคลื่อนย้ายเข้าสู่โลกดิจิทัล สนามการเคลื่อนไหวของพระนักวิชาการก็ย้ายตามไปด้วย โพสต์หนึ่งขึ้นบนหน้าฟีดจึงทำหน้าที่เป็นวัตถุสัญลักษณ์เชิงศีลธรรม จีวรในภาพโปรไฟล์สมณศักดิ์ในชื่อบัญชี และการอ้างพระบาลีในเนื้อหา ล้วนขนย้ายอำนาจการรับรองความจริงแบบออฟไลน์เข้าสู่สนามดิจิทัลพร้อมกัน การเคลื่อนไหวของพระนักวิชาการในพื้นที่นี้มุ่งเป้าไปที่การปกป้องพระพุทธศาสนาในสี่ประเด็นหลัก ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดหรือพระสงฆ์ ปัญหาพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การทำให้พระธรรมวินัยวิปริตหรือประหลาดวิปริตจากพระธรรมวินัย และการสนับสนุนปกป้องพระพุทธศาสนาของฝ่ายอาณาจักร ปรากฏการณ์นี้เผยช่องว่างทางทฤษฎีที่บทความถือเป็นแกนกลาง กล่าวคือทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกระแสหลักอธิบายผู้กระทำการที่เป็นพลเมืองฆราวาสได้อย่างคมชัด แต่เจียบงันเมื่อเผชิญผู้กระทำการที่ผูกพันด้วยพระวินัยและถือนครองทุนทางศีลธรรมเป็นทรัพยากรหลักดังเช่นพระนักวิชาการ ดังจะได้ทบทวนโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

เพื่อให้การศึกษาปรากฏการณ์นี้มีทั้งความลึกและความกว้างพร้อมกัน บทความเลือกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสนามศึกษาในฐานะกรณีตัวอย่างของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ด้วยเหตุผลสามประการ สถาบันแห่งนี้เป็นสถาบันการศึกษาสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีเครือข่ายวิทยาเขตครอบคลุมทุกภูมิภาค และเป็นแหล่งรวมพระนักวิชาการที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ดิจิทัลอย่างเข้มข้นที่สุด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) จากกรอบประชากรตั้งต้นของอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษที่ใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อเผยแผ่หรือปกป้องพระพุทธศาสนา (สำนักงานทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565) การวิจัยนี้เก็บข้อมูลได้จากประชากรเป้าหมาย 220 รูป จำนวน 145 ฉบับ ผลที่ได้มุ่งนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการหนุนเสริมบทบาทนี้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสถาบันสงฆ์ของพระนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย
2. เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบการเคลื่อนไหวผ่านสื่อโซเชียลมีเดียของพระนักวิชาการ
3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมและเป็นแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับพระนักวิชาการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธิตามการออกแบบเชิงอธิบายตามลำดับ กล่าวคือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในระยะแรกเพื่อระบุระดับและรูปแบบของปรากฏการณ์ในภาพกว้าง จากนั้นใช้ผลที่ได้เป็นฐานออกแบบประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกในระยะที่สองเพื่ออธิบายและขยายความสิ่งที่ตัวเลขเพียงลำพังบอกไม่ได้ มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ แบบสอบถามจากพระนักวิชาการผู้ใช้โซเชียลมีเดียในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยและการเคลื่อนไหวทางสังคม

2. กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากประชากรที่เข้าเกณฑ์คือพระนักวิชาการซึ่งดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกวิทยาเขตที่มีประสบการณ์ใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเผยแผ่หรือปกป้องพระพุทธศาสนา มีจำนวนไม่มากนักและผู้วิจัยสามารถเข้าถึงได้ครบถ้วน จากกรอบตั้งต้น 757 รูปที่ผ่านการคัดกรองตามเกณฑ์เชิงปฏิบัติการเหลือประชากรเป้าหมาย 220 รูป เก็บข้อมูลได้จริง 145 ฉบับ คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 65.91 หากเทียบกับการสุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Krejcie และ Morgan (1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 กับประชากร 220 รูป จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเพียงประมาณ 142 รูป การเก็บข้อมูลแบบสุ่มจึงให้ความเป็นตัวแทนที่สูงกว่า สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงจำนวน 9 รูป แบ่งเป็นสามกลุ่มกลุ่มละ 3 คือ ผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารของมหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์ พระนักวิชาการผู้ปฏิบัติการในพื้นที่ดิจิทัลจริง และนักวิชาการภายนอกที่ติดตามปรากฏการณ์

3. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง มีประเด็นหลักกำหนดไว้ล่วงหน้าแต่เปิดพื้นที่ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ขยายความได้อย่างอิสระ ใช้เวลาประมาณ 60-90 นาทีต่อรูป มีการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญทางโทรศัพท์เพื่อแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ก่อน จากนั้นจึงนัดหมายวันเวลาและสถานที่ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล มีการบันทึกเสียงขณะสนทนาและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไปพร้อมกัน และเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขออนุญาตติดต่อทางโทรศัพท์เพิ่มเติมในกรณีที่ยังมีประเด็นตกหล่น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองมีโครงสร้างสี่ตอน ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ 2 ท่าน ด้านการสื่อสารและสื่อดิจิทัล 1 ท่าน



และด้านระเบียบวิธีวิจัย 2 ท่าน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของทุกข้ออยู่ในช่วง 0.60-1.00 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 รูปซึ่งมิใช่ประชากรการวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.89 แสดงถึงความเชื่อมั่นในระดับสูง ส่วนแบบสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านการตรวจสอบ IOC จากผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกันจนได้ค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไปทุกประเด็น และทดสอบนำร่องกับผู้ให้ข้อมูล 2 รูปก่อนเก็บข้อมูลจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาหาข้อตอนอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การถอดความคำต่อคำ การให้รหัสข้อมูล การจำแนกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย การสร้างข้อสรุปด้วยการวิเคราะห์อุปนัย และการตีความเชื่อมโยงกับผลเชิงปริมาณ ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน ควบคู่กับสามเส้าด้านวิธีการโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมร่วมกับการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสาร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำข้อสรุปกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางส่วนตรวจสอบเพื่อยืนยันว่าการตีความสอดคล้องกับทัศนะและประสบการณ์จริง

6. ขั้นตอนการรายงานผลการวิจัย หลังจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลเชิงปริมาณกับผลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกันตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสามข้อ แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา

ผลการศึกษา

ก่อนนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามก่อน ผู้ตอบส่วนใหญ่อยู่ในช่วงพรรษา 10-29 ปี คิดเป็นเกือบสามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด สัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือกำลังศึกษาอยู่ในระดับดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 76.55 ด้านแพลตฟอร์ม Facebook เป็นสื่อหลักอย่างท่วมท้นที่ร้อยละ 91.03 รองลงมาคือ Line ร้อยละ 53.79 และ YouTube ร้อยละ 39.31

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพปัญหาและบทบาทการเคลื่อนไหว พบว่า ระดับความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.41$, S.D. = 0.81) ประเด็นที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย ($\bar{x} = 4.26$ ระดับมากที่สุด) รองลงมาคือการบิดเบือนพระธรรมวินัย โดยบุคคลภายนอก ($\bar{x} = 4.12$ ระดับมาก) ขณะที่ประเด็นทรัพย์สินของวัดซึ่งเป็นภัยเชิงวัตถุได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = 3.33$) ด้านการรับรู้บทบาทของพระนักวิชาการ ระดับความเห็นอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน แต่ต่ำกว่าระดับการรับรู้ปัญหาอย่างชัดเจน ($\bar{x} = 3.03$, S.D. = 0.88) ประเด็นที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุดสองอันดับคือการมีส่วนร่วมกำหนดวาระสาธารณะ ($\bar{x} = 2.40$ ระดับน้อย) และการประสานงานเป็นเครือข่าย ($\bar{x} = 2.55$ ระดับน้อย) ข้อมูลเชิงคุณภาพสอดคล้องกับตัวเลขดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวถึงประเด็นทรัพย์สินของวัดน้อยที่สุด โดยชี้ว่าประเด็นนี้มีความซับซ้อนทางกฎหมายเกินความเชี่ยวชาญทั่วไป และในประเด็นการประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งสะท้อนว่าการเปิดเผยความผิดของพระรูปหนึ่งเพื่อปกป้องสถาบันโดยรวมเป็นเรื่องที่ต้องชั่งใจอย่างหนัก เพราะอาจยิ่งทำให้สถาบันเสียหายมากกว่าเดิม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ลักษณะและรูปแบบการเคลื่อนไหว พบว่า ระดับการปฏิบัติด้านกลยุทธ์ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก ($\bar{x} = 3.41$, S.D. = 0.80) กลยุทธ์ที่ปฏิบัติมากที่สุดคือการติดตามและตอบสนองต่อกระแสข่าวอย่างรวดเร็ว ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.58) รองลงมาคือการสื่อสารด้วยหลักสัมมาวาจา ($\bar{x} = 4.10$) และการอ้างอิงหลักธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ในการนำเสนอ ($\bar{x} = 3.42$) ขณะที่กลยุทธ์ที่ปฏิบัติน้อยที่สุดคือการประสานความร่วมมือกับพระนักวิชาการรูปอื่น ($\bar{x} = 2.65$) ด้านรูปแบบเนื้อหา รูปแบบที่ปฏิบัติมากที่สุดคือการแชร์ข่าวพร้อมวิเคราะห์และแสดงจุดยืนทางวิชาการ ($\bar{x} = 3.65$) และการตอบโต้ข้อมูลบิดเบือนด้วยหลักธรรมวินัย ($\bar{x} = 3.55$) ขณะที่การสร้างแคมเปญออนไลน์เพื่อรณรงค์ได้ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x} = 2.45$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางส่งเสริมการเคลื่อนไหว พบว่า ระดับความเห็นด้วยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$, S.D. = 0.76) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยรวมสูงที่สุดในบรรดาทุกด้านของแบบสอบถาม แนวทางที่ได้รับความเห็นด้วยสูงสุดคือการจัดตั้งหน่วยสื่อสารองค์กรและความร่วมมือกับสื่อมวลชนกระแสหลัก ($\bar{x} = 4.25$ ทั้งสองข้อ) ตามมาด้วยหลักสุตรอบร้อมทักษะสื่อดิจิทัล ($\bar{x} = 4.22$) ขณะที่ข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการที่การเคลื่อนไหวควรอยู่ภายใต้แนวทางของมหาเถรสมาคมโดยตรง ($\bar{x} = 2.66$)

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พระนักวิชาการให้ค่าเฉลี่ยความรุนแรงของปัญหาด้านการประพฤติผิดพระธรรมวินัยและการบิดเบือนพระธรรมวินัยสูงกว่าปัญหาด้านทรัพย์สินของวัดอย่างชัดเจน เมื่ออ่านผ่านมโนทัศน์ทุนเชิงสัญลักษณ์ของ Bourdieu (1986) รูปแบบนี้เผยว่าสิ่งที่พระนักวิชาการปกป้องคือทุนเชิงสัญลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ที่สั่งสมจากการประพฤติตามพระวินัยมายาวนาน มากกว่าทรัพย์สินที่จับต้องได้ สอดคล้องกับงานของชาติรี อุตสาห์มัย (2560) ที่วิเคราะห์พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์และชี้ว่าความชอบธรรมของสถาบันสงฆ์ผูกโยงกับจารีตและวัฒนธรรมการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง และสอดคล้องกับที่ Tambiah (1976) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างธรรมจักรกับอาณาจักรในสังคมพุทธเถรวาทไว้ก่อนแล้ว ส่วนช่องว่างระหว่างการรับรู้ปัญหากับการรับรู้บทบาทของตนสนทนาได้อย่างมีนัยกับงานของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2557) ที่ชี้ว่าบทบาททางการเมืองและสาธารณะของพระสงฆ์ไทยยังเป็นบทบาทที่ร่อนราเมน และการยอมรับเชิงสถาบัน และงานของวัลลภา แสงไพศรค์ (2559) กับพระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร, 2558) ที่ชี้ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่รวมศูนย์และขาดกลไกสนับสนุน ซึ่งช่วยเสริมว่าช่องว่างเชิงบทบาทนี้มาจากโครงสร้างสถาบันที่ยังไม่เปิดพื้นที่รองรับบทบาทเชิงรุกอย่างเป็นระบบด้วยเช่นกัน

ปรากฏการณ์ดาบสองคมของการเปิดโปงความผิดพระเพื่อปกป้องสถาบันโดยรวม อธิบายได้ด้วยหลักสัปปุริสธรรมเจ็ดประการ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2549, หน้า 23-32) นิยามว่าเป็นธรรมของสัตบุรุษที่ประกอบด้วยธัมมัญญตา อตฺถัญญตา อตฺตัญญตา มตฺตัญญตา กาลัญญตา ปริสฺสญญตา และปุกคฺคปโรปรัญญตา คุณสมบัติทั้งเจ็ดนี้ทำงานแบบสหสัมพันธ์ ข้อหนึ่งที่ขาดย่อมทำให้ข้ออื่นบกพร่องตามไปด้วย ในบริบทดิจิทัล กาลัญญตาหมายถึงทั้งความสามารถในการเลื่อนการตอบสนอง



เพื่อคิดก่อนและความสามารถในการเร่งตอบสนองเมื่อสถานการณ์เรียกร้อง ส่วนปริสัญญุดาหมายถึงการรู้จักธรรมชาติของชุมชนออนไลน์ที่มีหลายกลุ่มซ้อนทับกัน ทั้งพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา ผู้วิจารณ์สถาบันสงฆ์ นักข่าว และสาธารณชนทั่วไป การนิ่งในบางกรณีจึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ปกป้องในอีกรูปแบบหนึ่ง มิใช่การละเลยหน้าที่แต่อย่างใด สับปฐริธรรมในความหมายนี้จึงมิใช่คุณธรรมที่ตั้งอยู่เฉยๆ หากเป็นระบบปฏิบัติการที่กำหนดว่าเรื่องใดควรพูด เรื่องใดควรเงียบ และเรื่องใดควรพูดในเวลาใด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลยุทธ์การตอบสนองอย่างรวดเร็วและการสื่อสารด้วยหลักสัมมาวาจาได้ค่าเฉลี่ยสูงใกล้เคียงกันและมีค่าความแปรปรวนต่ำ สะท้อนว่าพระนักวิชาการตอบสนองเร็วแต่การตอบสนองนั้นถูกกำกับด้วยสัมมาวาจาเสมอ ความเร็วจึงเป็นความเร็วที่ผ่านการกลั่นกรองทางจริยธรรมแล้ว มิใช่ความหุนหันตามสัญชาตญาณ สัมมาวาจาซึ่งเป็นองค์มรรคลำดับที่สามในอริยมรรคมีองค์แปด อยู่ในหมวดศีลสิกขาาร่วมกับสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ วางอยู่บนโครงสร้างสองชั้น ชั้นแรกคือการงดเว้นจากมิจฉาวาจาสี่ประการ ได้แก่ มุสาวาท ปิสุณวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ พร้อมกับสร้างวาจาที่เป็นคุณตรงข้าม คือสัจจวาจา วาจาสมานสามัคคี วาจาอ่อนหวาน และวาจาที่มีประโยชน์ (พระธรรมปิฎก, 2549) ชั้นที่สองซึ่งลึกกว่าคือเจตนาของจิตที่อยู่เบื้องหลังถ้อยคำ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในอภัยราชกุมารสูตรถึงองค์ประกอบของวาจาที่ควรกล่าวคือต้องเป็นคำจริง มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง และรู้กาลอันเหมาะสม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 86, หน้าที่ 338, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สำหรับพระนักวิชาการที่ปฏิบัติการในสื่อโซเชียล ภาระนี้หนักกว่าการสื่อสารในบริบทดั้งเดิม เพราะไม่มีระบบกรองอัตโนมัติใดในแพลตฟอร์มดิจิทัลที่แยกสัมมาวาจาออกจากมิจฉาวาจาให้โดยอัตโนมัติ พระนักวิชาการจึงต้องพึงกลไกภายในจิตใจของตนเองโดยลำพัง

ข้อค้นพบเรื่องการอ้างอิงหลักธรรมวินัยในการนำเสนอสนทนาได้โดยตรงกับงานของอิทธิพล โคตะมัย (2560) ที่วิเคราะห์ปฏิบัติการภาษาของขบวนการการเมืองไทยและพบว่าแต่ละขบวนการสร้างความชอบธรรมผ่านชุดภาษาเฉพาะของตน บทความนี้ต่อยอดข้อเสนอดังกล่าวด้วยการชี้ว่าพระนักวิชาการสร้างความชอบธรรมผ่านภาษาพระธรรมวินัยที่ก่อรูปเป็นกรอบศักดิ์สิทธิ์สอดคล้องกับทฤษฎีการปรุงแต่งกรอบของ Snow และ Benford (1988) แต่ยกระดับจากกรอบทางโลกสู่กรอบเชิงศีลธรรม ส่วนรูปแบบเชิงรับที่พบนี้แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากขบวนการฆราวาสที่พบทวนไว้ในบทนำ งานของณัฐวุฒิ คชินทร์ (2561) ที่ศึกษาโครงการก้าวคนละก้าวพบการใช้ทุนชื่อเสียงของบุคคลสร้างแคมเปญระดมมวลชนเชิงรุกขนาดใหญ่ ซึ่งตรงข้ามกับจิตเชิงรับของพระนักวิชาการโดยสิ้นเชิง ความแตกต่างนี้เป็นผลจากกลไกเชิงคุณค่าที่ฝังอยู่ในตัวผู้กระทำการเอง มิใช่เรื่องความสามารถ ทฤษฎีเครือข่ายของ Castells (2009) อธิบายได้ว่าสารแพร่กระจายอย่างไรผ่านความสามารถในการสร้างและควบคุมความหมาย แต่อธิบายไม่ได้ว่าเหตุใดพระนักวิชาการจึงเลือกเงียบในหลายกรณีทั้งที่มีทรัพยากรพร้อม ส่วนข้อค้นพบที่การประสานเครือข่ายอยู่ในระดับน้อยแตกต่างจากงานของรังรอง ทาบุญเมือง (2559) ที่พบการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังอย่างเป็นระบบในการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม และงานของวีราภรณ์ ประสพรัตน์สุข (2558) ที่พบการใช้เฟซบุ๊กสถาปนาเวทีสาธารณะเฉพาะตัวอย่างมีกลยุทธ์

นอกจากสัมมามาจาแล้ว โยนิโสมนสิการทำหน้าที่กรองที่แหล่งที่มาของข้อมูลก่อนการเผยแพร่ทุกครั้ง วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบันทำให้พระนักวิชาการตอบสนองต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ถูกฉุดด้วยอารมณ์ค้าง ส่วนวิธีคิดแบบวิภาษวาทคือการคิดโดยแยกแยะให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้านให้ครบทุกด้าน ทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันทั้งจากการปกป้องสถาบันแบบปฏิเสธทุกข้อวิจารณ์และการวิพากษ์สถาบันแบบตัดสินเด็ดขาดในคราวเดียว ทำให้พระนักวิชาการสามารถนำเสนอตำแหน่งทางวิชาการที่สนับสนุนและวิพากษ์วิจารณ์ไปพร้อมกันได้ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือสูงสุดในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ พระมหาสมปурณ วุฑฒิกโร (2557) ในการศึกษาเรื่องพระสงฆ์กับสงครามที่ยุติธรรมชี้ว่าในพระไตรปิฎกทั้งส่วนพระสูตรและพระวินัยไม่ปรากฏข้อความสนับสนุนให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามที่ยุติธรรมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม พระพุทธองค์ตรัสในกถาปุณณาสสูตรว่าแม้ถูกใช้เลื่อยตัดด้วยวะก็ไม่ควรเปล่งวาจาที่ลามก จักอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น หลักการนี้วางขีดจำกัดของการปกป้องไว้อย่างชัดเจนว่ากิจกรรมและกายกรรมต้องไม่กลายเป็นการเบียดเบียน แม้เจตนาจะมุ่งปกป้องสิ่งที่ตั้งมาก็ตาม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า พระนักวิชาการเห็นด้วยสูงสุดกับการจัดตั้งหน่วยสื่อสารองค์กรและความร่วมมือกับสื่อมวลชนกระแสหลัก ขณะที่การรับรู้บทบาทเชิงรุกของตนเองในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กลับอยู่ในระดับต่ำ ปรากฏความย้อนแย้งเชิงสร้างสรรค์ขึ้นอย่างชัดเจน คือพระนักวิชาการเคลื่อนไหวแบบปัจเจกและเชิงรับในปัจจุบัน แต่ปรารถนาโครงสร้างสถาบันเพื่อรองรับบทบาทเชิงรุกในอนาคต ที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการที่การเคลื่อนไหวควรอยู่ภายใต้แนวทางของมหาเถรสมาคมโดยตรง สะท้อนว่าพระนักวิชาการต้องการการสนับสนุนเชิงโครงสร้าง แต่ยังหวงแหนอิสระทางวิชาการในการกำหนดเนื้อหาและจังหวะการเคลื่อนไหวด้วยตนเองไว้เช่นกัน ประเด็นนี้สนทนากับอย่างลึกกับงานของพระมหาสมปอ จานิล (2556) ที่พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหกหลักการและสิบเก้าแนวทาง และงานของกิตติ ขวัญนาค (2559) ที่ถอดพัฒนาการเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีองค์กรเป็นแกนประสาน ให้บทเรียนรูปธรรมว่าเครือข่ายที่มีโครงสร้างชัดเจนช่วยแก้จุดอ่อนด้านการประสานงานได้อย่างไร ในเชิงทฤษฎี ความปรารถนาโครงสร้างสถาบันนี้อธิบายได้ด้วยแนวคิดความชอบธรรมของ Suchman (1995) ที่ชี้ว่าความชอบธรรมที่มั่นคงต้องอาศัยการรับรองเชิงสถาบัน มิใช่เพียงความน่าเชื่อถือของปัจเจกบุคคล ขณะที่แนวคิดการบริหารทรัพยากรร่วมของ Ostrom (1990) เสนอว่าการปกป้องทรัพยากรศรัทธาร่วมของสังคมอย่างยั่งยืนต้องอาศัยกติกาที่ผู้เกี่ยวข้องยอมรับร่วมกันและกลไกประสานงานหลายระดับ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องสถาบันสงฆ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียของพระนักวิชาการ งานวิจัยนี้ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญต่อวงวิชาการสังคมวิทยาศาสนาและการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนี้

1. กรอบมโนทัศน์การเคลื่อนไหวดิจิทัลเพื่อปกป้องพระศาสนา งานวิจัยเสนอกรอบ Sāsana-Protective Digital Activism (SPDA) ซึ่งนิยามว่าเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่จริยธรรมพุทธทำหน้าที่เป็นธรรมกรอง (Dhamma Filter) แทรกตัวอยู่ระหว่างแรงขับเคลื่อนกับการ



กระทำทุกครั้งของผู้กระทำการ แทนที่จะทำหน้าที่เป็นเพียงบริบทภายนอกที่ห้อมล้อมการกระทำไว้เฉยๆ กรอบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันเป็นเหตุเป็นผลสี่ระดับ คือ (1) แรงขับเคลื่อนจากความรับผิดชอบเชิงสถาบันต่อการธำรงพระธรรมวินัย (2) ธรรมกรองสามชั้น ได้แก่ สัมปยุตธรรม ที่ทรงการตัดสินใจว่าเรื่องใดควรพูดหรือควรเงียบ สัมมาวาจาที่ทรงเนื้อหาและน้ำเสียง และโยนิโส มนสิการที่ทรงแหล่งที่มาของข้อมูลก่อนเผยแพร่ (3) พุน้ำขึ้น (Pentagonal Capital) ได้แก่ พุนทางปัญญา พุนทางศาสนา พุนทางสังคม พุนทางดิจิทัล และพุนทางสถาบัน ซึ่งกำหนดว่าแรงขับเคลื่อนที่ผ่านการกรองแล้วจะสร้างผลกระทบได้มากน้อยเพียงใด และ (4) ผลลัพธ์การปกป้องศาสนา ที่ย้อนกลับเป็นวัฏจักร ได้แก่ การรักษาความน่าเชื่อถือของสถาบันสงฆ์ การแก้ไขข้อผิดพลาด และการสร้างวาทกรรมพุทธศาสนาที่ถูกต้องในพื้นที่สาธารณะดิจิทัล ซึ่งย้อนกลับไปเพิ่มหรือลดทอนแรงขับเคลื่อนในรอบถัดไป

2. การท้าทายทฤษฎีผู้กระทำการฆราวาสในวงวิชาการตะวันตก กรอบ SPDA ท้าทายทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกระแสหลักตรงจุดที่ทฤษฎีเหล่านั้นตั้งอยู่บนภาพของผู้กระทำการที่เป็นพลเมืองฆราวาสผู้มีเสรีภาพเต็มที่ในการนิยามตนเองและเผชิญหน้ากับอำนาจ โดยเฉพาะมโนทัศน์ปัญหาชนอินทรีย์ของ Gramsci (1971) ซึ่งอธิบายว่าปัญหาชนบางประเภทเติบโตขึ้นจากกลุ่มที่ตนสังกัดและผูกพันกับการต่อสู้เชิงโครงสร้างของกลุ่มนั้น มโนทัศน์นี้อธิบายพระนักวิชาการได้อย่างคมชัดในแง่ที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่ท่านพยายามปกป้อง แต่ Gramsci พัฒนามโนทัศน์นี้ขึ้นเพื่ออธิบายปัญหาชนที่มีเสรีภาพเลือกข้างและใช้ยุทธวิธีได้อย่างเปิดกว้าง งานวิจัยนี้จึงเสนอ มโนทัศน์ย่อยปัญหาชนอินทรีย์ที่ผูกพันวินัย (vinaya-bound organic intellectual) เพื่อทำเครื่องหมายว่าเสรีภาพในการเลือกยุทธวิธีของปัญหาชนประเภทนี้ถูกจำกัดไว้ล่วงหน้าด้วยพระวินัยเสมอ อันเป็นการต่อยอดที่บรรจุไว้ในกรอบ SPDA

3. ความสามารถในการเดินทางของกรอบไปสู่บริบทศาสนาอื่น กรอบ SPDA มิได้ผูกติดอยู่กับกรณีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพียงลำพัง หากมีศักยภาพเดินทางไปอธิบายผู้กระทำการทางศาสนาประเภทอื่นที่ถือครองทุนทางศีลธรรมและถูกกำกับด้วยวินัยของศาสนาตนในพื้นที่ดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นนักบวชในศาสนาอื่นที่มีประมุขจริยธรรมเข้มงวด หรือผู้นำศาสนาชนกลุ่มน้อยที่เคลื่อนไหวปกป้องสถาบันของตนภายใต้แรงกดดันจากรัฐฆราวาส สมมติฐานที่กรอบนี้เสนอให้วงวิชาการนำไปทดสอบต่อคือ ยิ่งผู้กระทำการถือครองทุนทางศีลธรรมมากเท่าใด กลไกการทางจริยธรรมก็จะยิ่งมีน้ำหนักกำกับความเร็วและเนื้อหาของการเคลื่อนไหวมากขึ้นเท่านั้น โดยไม่คำนึงว่าศาสนานั้นจะเป็นพุทธหรือไม่ คุณูปการเชิงทฤษฎีที่สำคัญที่สุดของกรอบนี้จึงอยู่ที่การเสนอว่าจริยธรรมทางศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกการกรองภายในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเองมากกว่าเป็นเพียงบริบทภายนอกที่ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกระแสหลักมองข้าม



ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากงานวิจัย (ผู้วิจัย, 2569)

สรุป

การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องสถาบันสงฆ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียของพระนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยแสดงลักษณะร่วมสามประการ พระนักวิชาการรับรู้ภัยคุกคามต่อพระธรรมวินัยในเชิงสัญลักษณ์ชัดเจนกว่าภัยเชิงวัตถุ แต่การรับรู้บทบาทของตนในการรับมือกลับต่ำกว่าการรับรู้ปัญหาอย่างมีนัยสำคัญ การเคลื่อนไหวที่ปรากฏจริงจึงเป็นไปในเชิงรับและเชิงปัจเจกมากกว่าเชิงรุกและเชิงเครือข่าย ทว่าเมื่อถามถึงอนาคต พระนักวิชาการกลับเห็นด้วยอย่างมากว่าควรมีกฎกลไกเชิงสถาบันมารองรับ ความย้อนแย้งเชิงสร้างสรรค์ระหว่างการปฏิบัติในปัจจุบันกับความปรารถนาในอนาคตนี้คือกุญแจสำคัญที่นำไปสู่กรอบมโนทัศน์ SPDA ซึ่งเสนอว่าจริยธรรมพุทธทำหน้าที่เป็นธรรม



กรองที่แทรกอยู่ระหว่างแรงขับเคลื่อนกับการกระทำทุกครั้งของผู้กระทำการ มากกว่าเป็นเพียงบริบททางวัฒนธรรมที่ห่อหุ้มการเคลื่อนไหวไว้จากภายนอก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาเถรสมาคมควรจัดตั้งหน่วยสื่อสารองค์กรหรือศูนย์สื่อสารพุทธธรรมที่ทำหน้าที่ประสานงาน ผลิตเนื้อหา และสนับสนุนทางเทคนิคแก่พระนักวิชาการ ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยสูงสุดในการวิจัย โดยควรออกแบบให้เสริมพลังการเคลื่อนไหวของพระนักวิชาการ มิใช่ควบคุมเนื้อหาหรือจังหวะเวลาของการสื่อสารจากส่วนกลาง

2) ควรกำหนดแนวปฏิบัติหรือจรรยาบรรณการสื่อสารดิจิทัลสำหรับพระสงฆ์ที่ผสมหลักสัมมาวาจาเข้ากับมาตรฐานการรายงานที่รับผิดชอบ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการปกป้องสถาบันกับความสำรวมตามสมณสาธูป

3) ควรพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับสื่อมวลชนกระแสหลักอย่างเป็นทางการ และจัดหลักสูตรอบรมทักษะสื่อดิจิทัลสำหรับพระนักวิชาการ โดยเฉพาะการผลิตวิดีโอและการออกแบบสื่อ เพื่อยกระดับการสื่อสารจากการตั้งรับสู่การสร้างวาระเชิงสร้างสรรค์

4) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพระนักวิชาการที่มีโครงสร้างชัดเจนขึ้น เพื่อแก้จุดอ่อนด้านการประสานเครือข่ายซึ่งพบว่าอยู่ในระดับน้อยที่สุดในบรรดากลยุทธ์ทั้งหมด และพัฒนาระบบยกย่องให้กำลังใจพระนักวิชาการที่ทำงานปกป้องสถาบันอย่างมีคุณภาพ เพื่อลดช่องว่างระหว่างการรับรู้ปัญหากับการรับรู้บทบาทของตน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวของพระนักวิชาการข้ามสถาบันหรือข้ามนิกาย เพื่อทดสอบขอบเขตการนำกรอบ SPDA ไปใช้

2) ควรมีการวิจัยเชิงลึกด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาดิจิทัลจากโพสต์จริงในช่วงวิกฤติเฉพาะกรณี เพื่อตรวจสอบกลไกธรรมกรองในระดับข้อความโดยตรง

3) ควรมีการวิจัยติดตามระยะยาวเพื่อศึกษาว่าการยกระดับจากการเคลื่อนไหวเชิงปัจเจกสู่โครงสร้างเชิงสถาบันเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และส่งผลต่อผลลัพธ์การปกป้องศาสนาอย่างไรในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กัรรุณิ กิตติยาดิษฐ์. (2556). *สิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์ [เอกสารวิชาการส่วนบุคคล]*. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- กิตติ ขวัญนา. (2559). การศึกษาบทบาทการทำงานเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาติรี อุตสาหกรรม. (2560). พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย. [ดุขฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ณัฐวุฒิ คชินทร์. (2561). กลยุทธ์การสื่อสารการวิ่งเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม: กรณีศึกษาโครงการก้าวคนละก้าว. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทนา นันทโรภาส. (2558). สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แมสมีเดีย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 11). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร). (2558). การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสนอง จานิล. (2556). การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร. (2557). พระสงฆ์กับสังคมที่ยุติธรรม. [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญจร). (2557). แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). ประวัติและพัฒนาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังรอง ทาบุญเมือง. (2559). ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ: กรณีศึกษาเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา อำเภอมะหะ จังหัดลำพูน. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลทนา แสงไพฑรกร. (2559). การปกครองสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505: ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีราภรณ์ ประสพรัตน์สุข. (2558). บทบาทของเฟซบุ๊ก สมบัติ บุญงามอนงค์ กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เพื่อต่อต้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). ข้อมูลอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ ปีการศึกษา 2565. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรพล สุยะพรหม. (2562). การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ): ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสื่อสารการเมือง]. วิทยาลัยการสื่อสารทางการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.



- อิทธิพล โคตะมี. (2560). ปฏิบัติการภาษาและการสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย พ.ศ. 2549-2557. [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood Press.
- Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age* (2nd ed.). Polity Press.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Eds. & Trans.). International Publishers.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Snow, D. A., & Benford, R. D. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. *International Social Movement Research*, 1(1), 197-217.
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571-610.
- Tambiah, S. J. (1976). *World conqueror and world renouncer: A study of Buddhism and polity in Thailand against a historical background*. Cambridge University Press.

